

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

TRANSCHEGARAVIY GIDRORESURLARDAN BARQAROR FOYDALANISHNING
SIYOSIY-HUQUQIY MEKANIZMLARI VA ULARNING FALSAFIY-MA'NAVIY ASOSLARI

2-IYUN
2026-YIL

Qo'qon shahri,
Qo'qon davlat universiteti

Xalqaro
miqyosda

SUV DIPLOMATIYASI VA MINTAQAVIY SIYOSATNING STRATEGIK YO'NALISHLARI

B.J.Shamsiddinov

Qo'qon davlat universiteti Falsafa va dinshunoslik kafedrası
burxonjonshamsiddinov2101@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada suv diplomatiyasi Markaziy Osiyo mintaqaviy siyosatining strategik yo'nalishi, transchegaraviy suv resurslaridan foydalanishda davlatlararo ishonchni mustahkamlovchi siyosiy-huquqiy mexanizm va ekologik xavfsizlikni ta'minlovchi boshqaruv modeli sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotda suv diplomatiyasi faqat suv taqsimoti bo'yicha muzokaralar majmui sifatida emas, balki xalqaro huquq, milliy manfaatlar muvozanati, ekologik mas'uliyat, suv-energetika almashinuvi, iqtisodiy barqarorlik va ma'naviy javobgarlikni birlashtiruvchi ko'p qatlamli strategik hodisa sifatida talqin qilinadi. Maqolada Amudaryo va Sirdaryo havzalari, Orolbo'yi inqirozi, yuqori va quyi oqim davlatlari manfaatlari, Afg'oniston omili, Qoshtepa kanali bilan bog'liq yangi vaziyat hamda xalqaro institutlar faoliyati suv diplomatiyasi nuqtayi nazaridan o'rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mintaqaviy suv siyosatining samaradorligi faqat resurslarni taqsimlashga emas, balki ishonch, doimiy muloqot, qo'shma monitoring, ilmiy ekspertiza, havzaviy yondashuv va preventiv diplomatiyaga bog'liq.

Kalit so'zlar: suv diplomatiyasi, mintaqaviy siyosat, transchegaraviy suvlar, Markaziy Osiyo, IFAS, Afg'oniston omili, suv xavfsizligi, strategik hamkorlik

Abstract: This article analyzes water diplomacy as a strategic direction of regional policy in Central Asia, a political and legal mechanism for strengthening interstate trust in the use of transboundary water resources, and a governance model for ensuring environmental security. Water diplomacy is interpreted not merely as negotiations over water allocation, but as a multilayered strategic phenomenon integrating international law, the balance of national interests, environmental responsibility, water-energy exchange, economic stability and moral accountability. The article examines the Amu Darya and Syr Darya basins, the Aral Sea crisis, the interests of upstream and downstream states, the Afghanistan factor, the new situation related to the Qoshtepa Canal, and the role of international institutions from the perspective of water diplomacy. The study concludes that the effectiveness of regional water policy depends not only on resource allocation, but also on trust, permanent dialogue, joint monitoring, scientific expertise, basin-based governance and preventive diplomacy.

Key words: water diplomacy, regional policy, transboundary waters, Central Asia, IFAS, Afghanistan factor, water security, strategic cooperation

Suv diplomatiyasi bugungi xalqaro munosabatlarda tobora muhimlashib borayotgan strategik yo'nalishlardan biridir. Dunyo miqyosida suv resurslariga talab

ortib borayotgani, iqlim o'zgarishi natijasida gidrologik rejimlarning beqarorlashuvi, oziq-ovqat va energetika xavfsizligi masalalarining keskinlashuvi suvni oddiy tabiiy resurs maqomidan chiqarib, xalqaro siyosatning sezgir omiliga aylantirdi. Markaziy Osiyo uchun bu masala yanada dolzarb, chunki mintaqaning asosiy daryo havzalari bir nechta davlat hududlari orqali o'tadi va har bir davlatning iqtisodiy, ekologik hamda ijtimoiy barqarorligi ushbu oqimlar bilan bevosita bog'liq. Amudaryo va Sirdaryo havzalari yuqori oqim va quyi oqim davlatlari o'rtasida tabiiy bog'liqlikni yuzaga keltiradi, biroq bu bog'liqlik har doim ham manfaatlar uyg'unligini anglatmaydi. Tog'li hududlarda joylashgan davlatlar uchun suv ko'proq gidroenergetika va qishki energiya ta'minoti bilan bog'liq bo'lsa, quyi oqim davlatlari uchun u sug'oriladigan dehqonchilik, ichimlik suvi, oziq-ovqat xavfsizligi va ekologik barqarorlik manbaidir. Bunday sharoitda suv diplomatiyasi manfaatlarni inkor etish emas, balki ularni adolatli va oqilona muvofiqlashtirish san'atidir. O'zbekistonning so'nggi yillardagi tashqi siyosatida qo'shni davlatlar bilan yaxshi qo'shnichilik, ochiq muloqot, kelishuvlarga tayangan hamkorlik va mintaqaviy muammolarni keskinlashtirmasdan hal etish yondashuvi alohida o'rin tutmoqda. Suv masalasi aynan shu siyosatning eng muhim sinov maydonlaridan biri hisoblanadi. Orol dengizi fojiasi mintaqaga shuni ko'rsatdiki, suvdan foydalanish ekologik chegaralarni inkor etgan holda yo'lga qo'yilsa, uning oqibatlari iqtisodiy foydadan ancha og'irroq bo'ladi. Afg'oniston hududida Amudaryo suvlaridan foydalanish bo'yicha yangi loyihalar, xususan Qoshtepa kanali bilan bog'liq jarayonlar esa suv diplomatiyasini yanada kengroq formatda qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatmoqda. Shu sababli suv diplomatiyasining markazida "kim qancha suv oladi?" degan tor savol emas, balki "cheklangan suv resurslari sharoitida davlatlar qanday qilib umumiy xavfsizlik, ekologik barqarorlik va iqtisodiy manfaatlarni muvofiqlashtiradi?" degan keng strategik savol turishi kerak. Maqola suv diplomatiyasini mintaqaviy siyosatning yordamchi yo'nalishi sifatida emas, balki Markaziy Osiyoda barqarorlikni ta'minlovchi asosiy siyosiy-huquqiy mexanizm sifatida o'rganadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi suv diplomatiyasining Markaziy Osiyo mintaqaviy siyosatidagi strategik ahamiyatini ilmiy tahlil qilish, uning xalqaro-huquqiy, siyosiy, ekologik va ma'naviy-falsafiy asoslarini ochib berishdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishish uchun bir necha vazifalar belgilandi: suv diplomatiyasi tushunchasining mazmunini aniqlash va uni oddiy diplomatik muzokara doirasidan kengroq, mintaqaviy xavfsizlikni boshqarish mexanizmi sifatida talqin qilish; Markaziy Osiyoda transchegaraviy suv resurslari bilan bog'liq asosiy strategik ziddiyatlar va imkoniyatlarni aniqlash; yuqori oqim va quyi oqim davlatlari manfaatlari o'rtasidagi tafovutlarni siyosiy-huquqiy jihatdan baholash; xalqaro suv huquqi prinsiplarining suv diplomatiyasidagi amaliy ahamiyatini asoslash; O'zbekistonning zamonaviy mintaqaviy suv siyosati va konstruktiv tashqi siyosiy yondashuvlarini tahlil qilish; Afg'oniston omili va Qoshtepa kanali bilan bog'liq yangi vaziyatning mintaqaviy suv xavfsizligiga ta'sirini o'rganish; suv diplomatiyasining kelajakdagi samaradorligi uchun konseptual model ishlab chiqish. Tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundaki, unda suv diplomatiyasi faqat siyosiy termin emas, balki huquqiy majburiyat, ekologik javobgarlik, iqtisodiy manfaat, energiya xavfsizligi va qo'shnichilik madaniyatini birlashtiruvchi kompleks ilmiy kategoriya sifatida asoslanadi. Amaliy ahamiyati esa shundan iboratki, maqolada ilgari surilgan xulosalar mintaqaviy suv kelishuvlari,

havzaviy boshqaruv tizimlari, qo'shma monitoring mexanizmlari va preventiv diplomatiya formatlarini takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin. Tadqiqotning asosiy ilmiy pozitsiyasi quyidagicha: suv diplomatiyasi samarali bo'lishi uchun davlatlar suvni faqat milliy manfaat obyekti sifatida emas, balki umumiy havza, umumiy xavfsizlik va umumiy kelajakning mas'uliyatli elementi sifatida anglashlari zarur.

Tadqiqotda siyosiy-tahliliy, qiyosiy-huquqiy, tizimli, institutsional, geosiyosiy va konseptual tahlil usullaridan foydalanildi. Siyosiy-tahliliy usul suv diplomatiyasining davlatlar tashqi siyosatidagi o'rni, mintaqaviy xavfsizlikka ta'siri va strategik hamkorlik imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qildi. Qiyosiy-huquqiy usul orqali xalqaro suv huquqida shakllangan adolatli va oqilona foydalanish, sezilarli zarar yetkazmaslik, oldindan xabardor qilish, muntazam axborot almashish va maslahatlashuv tamoyillari Markaziy Osiyo suv siyosatining amaliy ehtiyojlari bilan qiyoslandi. Tizimli yondashuv suv muammolarini alohida ekologik yoki iqtisodiy hodisa sifatida emas, balki energetika, qishloq xo'jaligi, aholi ehtiyoji, iqlim o'zgarishi, milliy xavfsizlik va xalqaro hamkorlik bilan bog'langan murakkab tizim sifatida o'rganishga imkon berdi. Institutsional tahlil Xalqaro Orolni qutqarish jamg'armasi, Davlatlararo suv xo'jaligini muvofiqlashtirish komissiyasi, BMT tuzilmalari, milliy suv xo'jaligi organlari, ilmiy muassasalar va xalqaro moliyaviy institutlarning suv diplomatiyasidagi o'rnini tushuntirishga yordam berdi. Geosiyosiy yondashuv suv resurslarining Afg'oniston omili, mintaqaviy kuchlar muvozanati, transport-iqtisodiy integratsiya, energetika siyosati va oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog'liqligini ochib berdi. Tadqiqotda suv diplomatiyasini o'rganish uchun to'rt bosqichli metodologik model qo'llandi: birinchi bosqichda muammo aniqlanadi, ya'ni suv tanqisligi, oqim rejimi, iqlim xavfi va manfaatlar tafovuti baholanadi; ikkinchi bosqichda manfaatlar xaritasi tuziladi, bunda yuqori oqim, quyi oqim, energetika, irrigatsiya, ekologiya va aholi ehtiyoji bir tizimda ko'riladi; uchinchi bosqichda huquqiy-diplomatik muvofiqlashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi; to'rtinchi bosqichda barqaror yechim modeli ishlab chiqiladi. Mazkur metodologiya suv diplomatiyasini faqat muzokara san'ati sifatida emas, balki ilmiy ma'lumot, huquqiy norma, siyosiy iroda va ijtimoiy ishonch birlashadigan boshqaruv madaniyati sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari suv diplomatiyasi Markaziy Osiyo mintaqaviy siyosatining strategik yo'nalishi sifatida bir necha asosiy vazifani bajarishini ko'rsatdi. Birinchidan, suv diplomatiyasi transchegaraviy suv resurslari bilan bog'liq potensial ziddiyatlarning oldini oladi. Suv tanqisligi kuchaygan, iqlim o'zgarishi oqibatlari sezilarli bo'lgan va suvga bo'lgan talab ortib borayotgan sharoitda suv masalasi faqat texnik boshqaruv vazifasi bo'lib qolmaydi; u davlatlararo xavfsizlik, tashqi siyosat va iqtisodiy rejalashtirishning ajralmas qismiga aylanadi. Ikkinchidan, suv diplomatiyasi yuqori va quyi oqim davlatlari manfaatlari o'rtasida muvozanat yaratadi. Agar yuqori oqim davlatlari suvni asosan gidroenergetika resursi sifatida, quyi oqim davlatlari esa irrigatsiya va oziq-ovqat xavfsizligi omili sifatida ko'rsa, ularning manfaatlari mavsumiy ziddiyatga olib kelishi mumkin. Bunday ziddiyatni bosim yoki bir tomonlama da'volar bilan emas, balki suv-energetika almashinuvi, kompensatsion mexanizmlar, mavsumiy prognozlar va qo'shma boshqaruv orqali hal etish mumkin. Uchinchidan, suv diplomatiyasining eng muhim tayanchi ishonchdir. Davlatlar bir-birining suv omborlari rejimi, suv olish hajmi, gidrotexnik inshootlar holati, yangi

kanal va GES loyihalari bo'yicha aniq, ishonchli va o'z vaqtida ma'lumotga ega bo'lmasa, kelishuvlar zaiflashadi. Shu bois qo'shma monitoring, raqamli gidrologik platformalar, ochiq ekspertiza va favqulodda vaziyatlar bo'yicha oldindan ogohlantirish mexanizmlari suv diplomatiyasining texnik emas, balki siyosiy ishonchni mustahkamlovchi asosidir. To'rtinchidan, Orol dengizi inqirozi suv diplomatiyasi uchun tarixiy saboq bo'lib qolmoqda. Ushbu fojia ekologik oqimlar, tuproq sho'rlanishi, aholi salomatligi, biologik xilma-xillik va ijtimoiy barqarorlik masalalarini suv siyosatining markaziga olib chiqdi. Beshinchidan, Afg'oniston omili Markaziy Osiyoda suv diplomatiyasining yangi bosqichini boshlab bermoqda. Amudaryo havzasida Afg'onistonning suvdan foydalanish salohiyati kengayishi mintaqaviy muloqot formatlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Eng maqbul yo'l Afg'onistonni chetda qoldirish emas, balki uni ilmiy ekspertiza, muloqot va huquqiy maslahatlashuv jarayonlariga bosqichma-bosqich jalb etishdir. Oltinchidan, xalqaro institutlar suv diplomatiyasida faqat moliyaviy donor emas, balki ekspertiza, vositachilik, monitoring va ishonch maydonini yaratuvchi subyektlar sifatida qaralishi lozim. Yettinchidan, suv diplomatiyasi hukumatlararo darajada qolib ketmasligi kerak; unda ilmiy muassasalar, ekologlar, huquqshunoslar, iqtisodchilar, mahalliy jamoalar va suvdan foydalanuvchilar manfaatlari ham hisobga olinishi zarur.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, suv diplomatiyasi samarali bo'lishi uchun u mavsumiy suv taqsimoti yoki qisqa muddatli diplomatik kelishuvlar doirasida qolib ketmasligi kerak. Markaziy Osiyo sharoitida suv masalasi bir vaqtning o'zida energiya, qishloq xo'jaligi, ekologiya, sanoat, aholi salomatligi va davlatlararo ishonch bilan bog'liq. Shu sababli suv bo'yicha har qanday qaror integratsiyalashgan yondashuvga tayanishi zarur. Masalan, suv omborlarini qish mavsumida energetika ehtiyoji uchun ishlatish quyi oqimdagi yozgi sug'orish ehtiyojiga ta'sir qilishi mumkin; irrigatsiya uchun haddan ortiq suv olish esa ekologik oqimlarni kamaytirib, Orolbo'yi muammolarini chuqurlashtiradi. Demak, suv diplomatiyasi "bir tomon yutadi, ikkinchi tomon yutqazadi" degan nol yig'indili qarashdan chiqib, umumiy havza manfaatini ko'ra oladigan strategik tafakkurga tayanishi kerak. Bu yerda ilmiy diplomatiyaning roli juda katta: gidrologik modellashtirish, masofadan zondlash, iqlim prognozlari, suv sarfini raqamli monitoring qilish va ekologik ta'sirni baholash siyosiy qarorlar uchun zarur poydevor yaratadi. Suv diplomatiyasining axloqiy jihat ham e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Suv bo'yicha qarorlar bugungi iqtisodiy foyda bilan cheklanib qolsa, kelajak avlodlar manfaatlari zaiflashadi. Shu bois suv diplomatiyasi ekologik adolat, avlodlararo mas'uliyat va yaxshi qo'shnichilik madaniyati bilan boyitilishi zarur. Ushbu yondashuv suvni nizo obyektiga emas, balki hamkorlik, integratsiya va mintaqaviy birdamlik manbaiga aylantiradi.

Suv diplomatiyasi va mintaqaviy siyosatning strategik yo'nalishlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, Markaziy Osiyo uchun suv masalasi oddiy tabiiy resursdan foydalanish muammosi emas, balki butun mintaqaning xavfsizligi, iqtisodiy taraqqiyoti, ekologik barqarorligi va siyosiy kelajagini belgilovchi omildir. Amudaryo va Sirdaryo havzalari mintaqa davlatlarini tabiiy jihatdan bog'lagani kabi, suv ehtiyojlari ham ularni siyosiy va huquqiy jihatdan o'zaro mas'uliyatli qiladi. Tadqiqot natijalari suv diplomatiyasining samarali modeli besh asosiy shartga tayanishini ko'rsatadi: doimiy va ochiq muloqot, xalqaro suv huquqi prinsiplariga sodiqlik, ilmiy monitoring va prognoz, ekologik xavfsizlikni iqtisodiy manfaatdan keyinga surmaslik,

Afg'onistonni ham qamrab oluvchi keng mintaqaviy suv muloqotini shakllantirish. Maqolada suv diplomatiyasining “manfaat — muloqot — ishonch — kelishuv — barqarorlik” modeli taklif etiladi. Ushbu modelga ko'ra, davlatlar avvalo o'z manfaatlarini ochiq ifodalaydi, keyin doimiy muloqot orqali ularni muhokama qiladi, muloqot ishonchni shakllantiradi, ishonch huquqiy va siyosiy kelishuvlarga aylanadi, kelishuvlar esa barqaror mintaqaviy rivojlanishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyoda suv diplomatiyasining eng to'g'ri strategiyasi suvni taqsimlanadigan zaxira sifatida emas, birgalikda boshqariladigan mas'uliyat sifatida anglashdir.

Suv diplomatiyasining ilmiy-amaliy ahamiyati shundaki, u mintaqaviy siyosatda ziddiyatlarni boshqarishning yumshoq, ammo strategik jihatdan kuchli vositasini taklif etadi. Suv masalasi ko'pincha raqamlar, limitlar va mavsumiy suv chiqarish rejimlari bilan ifodalanadi, biroq uning tubida davlatlararo ishonch, xavfsizlik tasavvurlari, tarixiy tajriba, ekologik xavf va iqtisodiy ehtiyojlar turadi. Shu sababli suv diplomatiyasi faqat suv xo'jaligi vazirliklari yoki texnik mutaxassislar doirasidagi muhokama emas, balki tashqi siyosat, xavfsizlik strategiyasi, xalqaro huquq va ekologik boshqaruvni birlashtiruvchi murakkab maydondir. Markaziy Osiyo sharoitida uning amaliy qiymati ayniqsa yuqori: mintaqada suv resurslarining asosiy qismi yuqori oqim hududlarida shakllanadi, eng katta iste'mol esa ko'p hollarda quyi oqimdagi sug'oriladigan dehqonchilik tizimiga to'g'ri keladi. Bu tabiiy nomutanosiblik siyosiy ziddiyatga aylanishi ham, oqilona diplomatiya orqali o'zaro manfaatli hamkorlikka aylanishi ham mumkin. Maqolaning ilmiy ahamiyati shundaki, unda suv diplomatiyasi “kelishuvga erishish texnikasi” emas, balki mintaqaviy manfaatlarni axloqiy, huquqiy va strategik jihatdan muvofiqlashtirish modeli sifatida asoslanadi. Amaliy ahamiyati esa qo'shma monitoring, ma'lumotlar almashinuvi, havzaviy yondashuv, suv-energetika almashinuvi, Afg'onistonni muloqotga jalb etish, ilmiy ekspertiza va preventiv maslahatlashuv mexanizmlarining zarurligini ko'rsatishida namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv suv masalasini favqulodda muammo yuzaga kelganda muhokama qilinadigan mavzu emas, balki doimiy diplomatik kun tartibining ajralmas qismi sifatida qarashni talab qiladi. Suv diplomatiyasi qanchalik erta, ochiq va dalillarga tayangan holda yuritilsa, mintaqaviy barqarorlikka tahdidlar shunchalik kamayadi.

Suv diplomatiyasi va mintaqaviy siyosatning strategik samaradorligini oshirish uchun bir necha takliflarni ilgari surish mumkin. Birinchidan, Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida transchegaraviy suvlar bo'yicha doimiy ishlaydigan ilmiy-diplomatik platformani kuchaytirish zarur. Bu platformada diplomatlar, suv xo'jaligi mutaxassislari, gidrologlar, ekologlar, huquqshunoslar, iqtisodchilar va xavfsizlik bo'yicha ekspertlar muntazam fikr almashishi kerak. Ikkinchidan, Amudaryo va Sirdaryo havzalari bo'yicha yagona raqamli axborot almashish tizimi yaratilishi maqsadga muvofiq. Ushbu tizimda suv omborlari rejimi, oqim hajmi, yog'ingarchilik prognozi, muzliklar holati, suv sifati va favqulodda vaziyatlar bo'yicha ishonchli ma'lumotlar joylashtirilishi kerak. Uchinchidan, suv-energetika almashinuvi mexanizmlari qayta ko'rib chiqilishi lozim: yuqori oqim davlatlarining energetik ehtiyojlari va quyi oqim davlatlarining irrigatsiya ehtiyojlari mavsumiy qarama-qarshilik sifatida emas, o'zaro kompensatsiya va hamkorlik imkoniyati sifatida ko'rilishi zarur. To'rtinchidan, Afg'oniston omili mintaqaviy suv diplomatiyasining

ajralmas qismi sifatida qabul qilinishi kerak. Afg'onistonni suv muhokamalaridan tashqarida qoldirish noaniqlikni kuchaytiradi; uni bosqichma-bosqich ilmiy, texnik va diplomatik muloqotga jalb etish esa xavflarni kamaytiradi. Beshinchidan, yirik gidrotexnik va irrigatsion loyihalar bo'yicha transchegaraviy ekologik ta'sirni baholash amaliyoti majburiy muloqot mexanizmiga aylanishi lozim. Oltinchidan, suv diplomatiyasi masalasida oliy ta'lim muassasalari, xususan falsafa, huquq, siyosatshunoslik, ekologiya va gidrotexnika yo'nalishlari o'rtasida fanlararo tadqiqotlar kuchaytirilishi kerak. Yettinchidan, mintaqaviy siyosatda suv masalasi faqat xavf sifatida emas, balki integratsiya, ilmiy hamkorlik va ishonchni mustahkamlash imkoniyati sifatida talqin qilinishi zarur. Ana shunda suv diplomatiyasi qog'ozdagi bayonot emas, real barqarorlik mexanizmiga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. United Nations. Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses. New York, 1997.
2. UNECE. Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes. Helsinki, 1992.
3. O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonuni. 1993-yil 6-may.
4. O'zbekiston Respublikasining "Gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi to'g'risida"gi Qonuni. 2023-yil 30-avgust.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030 strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. 2023-yil 11-sentabr.
6. Mirziyoyev Sh.M. Xalqaro Orolni qutqarish jamg'armasi ta'sischi davlatlari rahbarlari kengashi majlisidagi nutqi. Dushanbe, 2023-yil 15-sentabr.
7. McCaffrey S.C. The Law of International Watercourses. Oxford: Oxford University Press, 2019.
8. Rahaman M.M. Principles of International Water Law: Creating Effective Transboundary Water Resources Management. International Journal of Sustainable Society, 2009.
9. Dukhovny V.A., Sokolov V.I. Integrated Water Resources Management in Central Asia. Tashkent: SIC ICWC, 2005.